

בין מיסטיקה לאתיקה

מספר הקורס: 30191

שנת הלימודים התש"פ, סמסטר ב'

פרופ' אלי הולצר

Elie.Holzer@biu.ac.il

סוג הקורס: הרצאה

1. מטרת הקורס

האידיאל המיסטי של 'דביקות באלוקות' מסמן מגוון של מצבי תודעה, אוריינטציות חיים, התנסויות, שאיפות ואידאלים. בתנועה החסידית הדביקות הועמדה כערך דתי יסודי, המצוי בכל שלב משלבי החיים. למותר לציין כי תנועת החסידות לא חידשה את מושג הדבקות שהרי הוא נפוץ למדי בספרות הקבלה והמוסר שקדמה לחסידות. ואולם דומה כי הדביקות מתייחדת בחסידות בגלל אופיו האישי המודגש. לשון האחר: יותר מאשר אירוע במערכת הקוסמולוגית של הספירות, המכוונת למטרה אסכטולוגית-לאומית או קוסמית, המוקד הוא עתה גאולת נפש היחיד, התנסויותיו ומעשיו ביום-יום.

כיצד אם כן, חוו, ניסחו והמשיגו אידאל זה בזיקתו לממדים הבין-אישיים והחברתיים בצורותיהן הפורמליות (מצוות בין אדם לחבירו) והלא-פורמליות, בחיי היום יום? כיצד נתנו את דעתם על סוגיה זו בני עלייה, המעפילים אל העולמות העליונים בעודם גם משמשים בתפקידים של הנהגה רוחנית-חברתית ונדרשים לעסוק בצרכי הציבור?

בקורס זה נדון בשאלות אלו באמצעות עיון בשורה של טקסטים שמרביתם מופיעים בספרות החסידית. הנחתנו היא כי טקסטים אלה נותנים ביטוי לניסיונות להמליך, להמשיג, לעודד ולהנחיל מצבי תודעה והכרה מתוכם מבקש האדם לפעול לעבר זולתו מתוך תודעת דביקות באלוקות. עיוננו יתאפיין בגישה פנומנולוגית, באמצעותה נבקש לעמוד על הניואנסים, הדימויים, ועל מאפייני התודעה המשתקפת מבעד הדוגמאות השונות.

2. תוכן הקורס

מהלך השיעורים: הרצאה, קריאה קשובה וניתוח טקסטים, דיון בכיתה.
מבנה הקורס: הקריאה בספרות המחקרית תשמש בסיס ורקע לשיעורים. במהלך השיעורים נקרא ונעיין במבחר קטעים, פרקים ו/או דרשות ונדון בתובנות, שאלות או תהיות העולות מאלה ביחס לנושא הקורס.

הלמידה נועדה להיות דינמית ועל כן ההשתתפות בשיעורים מהווה חלק בלתי נפרד מתהליך הלמידה. כל הנוטלים חלק בקורס מתבקשים להביא עותק של הטקסטים שייקראו ויידונו בשיעור. אם לא יצוין אחרת, הטקסטים יעמדו לרשותכם במערכת המודל.

תכנית הוראה מפורטת (נתונה לשינויים)

תאריך	נושא השיעור	קריאה נדרשת	קריאה בשיעור
16.3	מבוא נושאי		ספרי דברים י, יב רמב"ם, מורה נבוכים ח"ג, פרקים נא, נד'.
23.3	מבוא מושגי ומתודולוגי	לאה אורנט, רצוא ושוב: יסודות אתיים ומיסטיים בתורתו של ר' שניאור זלמן מלאדי, עיון השוואתי, תל אביב תשס"ז, ע' 11-22. Elliot Wolfson, <i>Venturing Beyond: Law and Morality in Kabbalistic Mysticism</i> , Oxford 2006, 1-16.	
30.3	ספרות המוסר הקבלית- תומר דבורה לרמ"ק	ברכה זק, בשערי הקבלה של רבי משה קורדובירו, ירושלים תשנ"ה, עמ' 205-229.	תומר דבורה פרקים ג', ה'.
20.4	ספרות המוסר הקבלית- תומר דבורה לרמ"ק	ברכה זק, בשערי הקבלה של רבי משה קורדובירו, ירושלים תשנ"ה, עמ' 205-229.	תומר דבורה פרקים ג', ה'.
27.4	אחדות (בנשמה) ומחויבות לזולת	גרשם שלום, "דבקות" או "התקשרות אינטימית" עם אלהים בראשית החסידות (הלכה ומעשה), השלב האחרון: מחקרי החסידות של גרשם שלום, בעריכת דוד אסף ואסתר ליבס, ירושלים תשס"ט, ע' 237-258, (במיוחד ע' 242-253) אליאור רחל, 'בין' התפשטות הגשמיות" לבין "התפשטות האהבה גם בגשמיות": הקיטוב בין התפיסה הרוחנית לבין המציאות החברתית בהווה החסידית, ישראל ברטל, חוה טורניאנסקי ועזרא מנדלסון (עורכים), כמנהג אשכנז ופולין: ספר יובל לחנא שמרוק, ירושלים תשנ"ג, עמ' 209-241	ר' מנחם מנדל מויטבסק, פרי הארץ, פרשת שופטים.
4.5	תודעת אחדות (אוניברסלית) ומחויבות לזולת		ר' לוי יצחק מברדיטשוב, קדושת לוי, ליקוטים.
11.5	עבודת המידות	נתנאל לדברג, סוד הדעת: דמותו הרוחנית והנהגתו החברתית של רבי ישראל בעל שם טוב, ירושלים תשס"ז, עמ' 84-94, 157-167	ר' מנחם נחום טברסקי מצ'רנוביל, מאור עיניים, פרשת וירא; פרשת חיי שרה.
18.5	עבודת הצדיק (המנהיג)	Dresner Samuel H., <i>The Zaddik: The Doctrine of the Zaddik According to the Writings of Rabbi Yaakov Yosef of Polnoy</i> , NY. Schocken Books, 1960, chapters 6-9.	ר' אלימלך מליז'נסק, נעם אלימלך, פרשת כי תשא, וישלח, שלח.
25.5	עבודת הצדיק (המנהיג)		ר' קלונימוס קלמן אפשטיין, מאור ושמש, פרשת קודשים.

1.6	תודעת החסיד	דן יוסף, על הקדושה : דת, מוסר ומיסטיקה ביהדות ובדתות אחרות, ירושלים תשנ"ז, עמ' 333-322.	ר' יעקב ליינר מאיזביציה, בית יעקב, פרשת משפטים
8.6	הרצון לקבל והנתינה	David Hansel, "The origin in the thought of Rabbi Yehuda Halevi Ashlag : "simsum" of God or "simsum" of the world.? <i>Kabbalah; Journal for the Study of Jewish Mystical Texts</i> 7 (2002) 37-46	ר' יהודה הלוי אשלג, כתב 'בעל הסולם', היחיד והחברה- בתורת ההשפעה של הרב יהודה הלוי אשלג, מכון בעל הסולם. היחיד והאומה, ע' 30-37 ; מאמר מתן תורה, ע' 38-48 ; מאמר הערבות, ע' 49-58.
15.6	הרצון לקבל והנתינה	בועז הוס, "קומוניזם אלטרואיסטי" : הקבלה המודרניסטית של הרב אשלג' בתוך עיונים בתקומת ישראל ; מאסף לבעיות הציונות, היישוב ומדינת ישראל 16 (תשסו) 109-130.	כנ"ל
22.6	ניאו-חסידות	Arthur Green, 'Abraham Joshua Heschel: Recasting Hasidism for Moderns', <i>Modern Judaism</i> 29,1,(2009) 62-79. Joseph Harp Britton, <i>Abraham Heschel and the Phenomenon of Piety</i> , NY: Bloomsbury, 2013, 110-118.	ר' אי"י השל, 'No religion is an Island.' (בעברית) בתוך דרור בונדי (עורך), אלוהים מאמין באדם, הוצאת דביר זמורה-ביתן, 2011, ע' 157-181. 'גזענות היא כפירה', שם, 27-45.
29.6	סיכום	כנ"ל	כנ"ל

ג. חובות הקורס

דרישות קדם : אין

מטלות : נוכחות והשתתפות פעילה ; עבודת סיום קורס : נושא העבודה בתיאום עם המרצה.

הנחיות בדבר אופייה של העבודה תימסרנה מבעוד מועד.

מרכיבי הציון : 100% על עבודת סיום הקורס.

ד. ביבליוגרפיה

אורנט לאה, רצוא ושוב : יסודות אתיים ומיסטיים בתורתו של ר' שניאור זלמן מלאדי, עיון השוואתי, תל אביב תשס"ז.

אורנט לאה, 'המימד האתי בתורתו של ר' נחמן מברסלב על פי ספר "ליקוטי מוהר"ן" והתפיסה החדשה של האמונה', בעריכת רחל אליאור, דברים חדשים עתיקים ב, ירושלים תשע"א, עמ' 300-279.

הורן רועי, "ייתפלל על שונאיו שהם רוחו של הצדיק בגלגול" : תפילה כאינטגרציה פנימית, בתוך : רועי הורן (עורך), הבעל שם טוב : האיש שבא מן היער, קריאות חדשות בתורתו ובדמותו של מחולל החסידות, ראשון לציון 2017, עמ' 293-273

פיקאז' מנדל, בין אידאולוגיה למציאות : ענווה, אין, ביטול במציאות ודביקות במחשבתם של ראשי החסידות, ירושלים תשנ"ד.

שלום גרשום, 'דביקות או התקשרות אינטימית עם אלוהים בראשית החסידות', דברים בגו, תל-אביב תשל"ו, ח"ב, ע' 325-350.

שלום גרשם, 'מיסטיקה וחברה', עוד דבר : פרקי מורשה ותחיה (ב), כינס וערך אברהם שפירא,
עמ' 277-300

תשבי ישעיהו ודן יוסף, "חסידות, תורת החסידות וספרותה", האנצ' העברית, יז, ע' 769-822,
(שם ע' 800 : הדביקות).

Horne James R., *The Moral Mystic*, Waterloo Ont. 1983.

Magid Shaul, *Hasidism Incarnate: Hasidism, Christianity and the Construction of
Modern Judaism*, Stanford 2015, 51-80.

מקורות ראשוניים:

ר' מנחם נחום טוורסקי מצ'רנוביל, מאור עיניים, פרשת וירא; פרשת חיי שרה.

ר' קלונימוס קלמן אפשטיין, מאור ושמש, פרשת קודשים.

רבי יעקב ליינער מאיז'ביציה, בית יעקב, דרשה לפרשת משפטים.

ר' משה חיים מסדילקוב, דגל מחנה אפרים, פרשת בהר.

ר' מנחם מנדל מויטבסק, פרי הארץ ופרי העץ, פרשת שופטים.

ר' אלימלך מליז'נסק, נועם אלימלך, פרשת שלח ד"ה בדרך אשר עלו זה

ר' לוי יצחק מברדיטשוב, ליקוטים

שפת אמת-

הרב אשלג-

הרב א"י השל- no religion is an island

הדאגה לזולת והדאגה להקב"ה

ר' אלימלך מליז'נסק, כי תשא נב: (יש אנשים שמתכחשים למצוות ואהבת לרעך ...) +

ר' אלימלך מליז'נסק, לפרשת וישלח (ראה במאמר של אבן, לכרך שלי)

הרב לייב הלוי אשלג, (הדברים בפרקים הראשונים שלספרו פתיחה לחכמת הקבלה. משהו יותר

עממי אבל גם חלקי מאד הוא אוסף מאמרים בשם מתן תורה ובמיוחד המאמר הראשון באותו

שם.)

ר' צדוק הכהן, צדקת הצדיק, קצו

מאור עיניים ואור המאיר (תלמידי המגיד) – עובדים ובונים על מדות. —מאמר ארט בפרוייקט שלי.

פנחס מקורץ - -- דיבוק המידות ורמות עליונות של קדושה [ראה בספר של מרגולין]

קשור למנהיגות הצדיק

[מספר שורות]

חוזה מלובלין- לצדיק קשה לעיתים להתעסק בגשמיות אך חלה חובה עליו

שפת אמת-

הרב אשלג-

הרב א"י השל- no religion is an island

"בדורנו אנטישמיות היא אנטי-נוצריות, ואנטי-נוצריות היא אנטישמיות" בתוך דרור בונדי

(עורך), אלוהים מאמין באדם, הוצאת דביר זמורה-ביתן, 2011, ע' 157-181.

דיבוק חברים/חשיבות החבורה

ר' אברהם מקאליסק

המגיד מזלוטשוב

הלל צייטלין?

דגל מחנה אפרים - ליקוטים - דגל מחנה אפרים ליקוטים

יש לומר טעם על מה שאין אומרים לשם יחוד על מצות הכנסת אורחים כשיזדמן לאחד לקיים ולמה יגרע זה מכל המצוות, אך דהאמת הוא שגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה (שבת קכ"ז א) ולכך אין שייך לומר לשם יחוד ודי למבין.

אהבת ישראל/לדון לכף זכות/ תודעה של שורש אחד

! הזדהות עם הזולת - מעין עברות ההדדית בשפע מה' וכי ר' מנחם מנדל מויטבסק, פרי הארץ ופרי העץ, פרשת שופטים, (מתחיל בגמי' על גוי שביקש להתגייר על רגל אחת) ושייך גם לזה: רבי צבי הירש אייכנשטיין מזידיטשוב, סור מרע ועשה טוב, ג, ד"ה קודם סד. **וכן קדושת לוי, פירוש על אגדות** (ע 424 אצל לס) **וכן תניא - ליקוטי אמרים, פרק לב**

הדאגה לזולת והדאגה להקב"ה

נועם אלימלך כי תשא נב: (יש אנשים שמתכחשים למצוות ואהבת לרעך...) + נועם אלימלך לפרשת וישלח (ראה במאמר של אבן, לכרך שלי) ר' צדוק הכהן, צקדת הצדיק, קצו

למבוא - ראה הפניות ל Charles Taylor ועוד בספר של רן מרגולין

וראה אצלי Dupre on Self transcendence

Chalier gravite de l'a mour, chapitre sur rencontre de la mitsva --- נגד מבנה

סובייקט/אובייקט

ולחמשגה ענין הסובייקטיביות והאלוקות, ספרה של chalier האחרון, ע' 23, 25, 28 ואז כל הפרק החל מע 27.

למבוא המושגי

ועוד אצל מרגולין - ע' 139 הגדרת אידל של אקסטזה כאחת מטרות החסידות

בשבילי ראה מרגולין 421-427 לענין הגישה הפנומנולוגית --- עלי לתרגם למה שאעשה בקורס

הזה. 423 - לענין המפנה התיאולוגי בפני הצרפתית. ריקר. הנרי. לוינס --- באמצעות דיון פני

באימננטיות האנושית

James 140

וראה שם הפניות לבובר, אוגוסטינוס 284 ואילך

לשאלה אם החוויה הדתית היא פריצת הסובייקטיביות וכי' ראה דיון אצל מרגולין. **פרק על**

חוויה אקסטטית וחוויה מיסטית --- עלי לדעת את ההבדל בספרות. 139-150

על סוגים או טקסטים אודות 'דביקות': יש לבדוק מה יש אצל לם. גם פרק חשוב אצל שלייר.
מפנה לנתיבות שלום חלק ה', ע' 25: "ואתם הדבקים..." – דביקות ברוח/מחשבה; דביקות בלב
ורגשות/ דביקות המורגשת בכל הגוף.

ספרות משנית:

היכן כותב שלום כי חסידות היא סממן ראשון של המודרנה? אינדיבידואליזם? // kierkeg?
???'ל' בער, תולדות היהודים בספרד הנוצרית, תל-אביב תשי"ט, עמ' 284–305.